Nr 88.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen angående anslag till en Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland; given Stockholms slott den 10 mars 1916.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen

att till understöd åt Sveriges utsädesförening för en filial i mellersta Norrland å extra stat för år 1917 anvisa för filialens upprättande 1,500 kronor samt för uppehållande av verksamheten vid densamma 8,000 kronor eller tillsammans ett anslag av 9,500 kronor.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Johan Beck-Friis.

Utdrag av protokollet över jordbruksärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 10 mars 1916.

Närvarande:

Statsråden: HASSELROT,
VON SYDOW,
friherre BECK-FRIIS,
STENBERG,
LINNÉR,
MÖRCKE,
VENNERSTEN,
WESTMAN,
BROSTRÖM.

Departementschefen, statsrådet friherre Beck-Friis anförde.

Då jag den 14 januari 1916 anmälde de utgiftsbehov, för vilkas tillgodoseende jag ansåg anslag under nionde huvudtiteln för år 1917 böra begäras i statsverkspropositionen till innevarande års riksdag, meddelade jag under punkten 39 i statsrådsprotokollet, att förslag inkommit angående upprättande av en växtförädlingsanstalt för mellersta Norrland och att utlåtande i ämnet infordrats från styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet men då ännu icke avgivits. Jag hemställde därför allenast, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att i avbidan på den särskilda proposition angående anslag till en Sveriges utsädesförenings filial i mellersta Norrland, som Kungl. Maj:t kunde komma att avlåta till riksdagen, för detta ändamål å extra stat för år 1917 beräkna ett anslag av 9,500 kronor. Kungl. Maj:t beslöt i enlighet härmed.

Sedan omförmälda utlåtande från centralanstaltens styrelse numera inkommit, anhåller jag att få framlägga detta ärende till Kungl. Maj:ts prövning.

Riksdagarna år 1914.

Vid 1914 års första riksdag föreslogo i en inom andra kammaren väckt motion herrar A. J. Wedin och P. E. Hedström, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t göra framställning om att Kungl. Maj:t måtte utreda nödvändigheten av en växtförädlingsanstalt i Norrland och var den borde förläggas m. m. samt till riksdagen göra de framställningar, som kunde av utredningen visa sig påkallade. På grund av riksdagens upplösning hann denna motion icke att behandlas.

Vid den senare riksdagen samma år förnyade herr Wedin motionen med en oväsentlig jämkning i klämmen och under hänvisning till den förra motionens motivering. Jordbruksutskottet lämnade i utlåtande häröver (nr 125) sitt fulla erkännande åt betydelsen av en rationellt bedriven växtförädlingsverksamhet, men förklarade sig — efter erinran om Sveriges utsädesförenings filialer vid Ultuna och i Luleå, om kemisk-växtbiologiska anstalten i Norrbottens län och om centralanstaltens för försöksväsendet på jordbruksområdet lokala försök i olika landsdelar — anse, att, även om med hänsyn till Norrlands stora areal behov skulle föreligga av en utvidgad och till sydligare Norrland förlagd växtförädlingsanstalt, detta i allt fall utgjorde ett intresse, som det i första hand borde tillkomma utsädesföreningen att tillgodose. Denna förening syntes nämligen i vida högre grad än någon annan vara skickad att fullfölja och utveckla växtförädlingsarbetet, vare sig det gällde Norrland eller andra delar av vårt land. Sedan föreningen numera erhållit väsentligen ökat bidrag av statsmedel, borde det enligt utskottets mening också med skäl kunna förväntas, att densamma skulle komma att betydligt utvidga sin verksamhet i såväl mellersta som norra Sverige, vilka landsändar dittills icke av föreningen njutit den omvårdnad, som kommit södra Sverige till del. Utskottet förklarade sig därför icke kunna ansluta sig till motionärens förslag om anordnande genom statens försorg av en särskild växtförädlingsanstalt i Norrland samt framhöll, att, enär utsädesföreningen på senaste tid genom ökat inflytande från statens sida mer och mer erhållit karaktären av statsinstitution, det jämväl ur statsekonomisk synpunkt skulle vara en mindre välbetänkt åtgärd att, såsom motionären tänkt sig, vid sidan av denna institution inrätta en särskild statsinstitution med huvudsakligen enahanda uppgifter. Utskottet hemställde fördenskull, att motionen icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Denna hemställan bifölls av första kammaren, varemot andra kammaren för sin del beslöt, att riksdagen skulle i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, på vad sätt behovet av en växtförädlingsanstalt i mellersta Norrland kunde tillgodoses samt om framläggande för riksdagen av det förslag, vartill en sådan utredning kunde giva anledning. Genom kamrarnas skiljaktiga beslut hade alltså frågan förfallit.

Framställningar från hushållningssällskapens förvaltningsutskott.

I särskilda skrivelser till Kungl. Maj:t från de fyra sydligare norrländska länen har denna fråga därefter framlagts för Kungl. Maj:t.

Västernorrlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har sålunda i skrivelse den 9 oktober 1914 gjort hemställan i noggrann överensstämmelse med andra kammarens ovannämnda beslut.

I skrivelse den 6 november 1914 har Jämtlands läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott gjort enahanda hemställan, dock med uttryckligt angivande att anstalten borde vara en fristående växtförädlingsanstalt för mellersta Norrland.

Jämväl Gävleborgs läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott har i skrivelse den 7 januari 1915 gjort hemställan i enlighet med andra kammarens beslut. Utskottet har anfört, att orsaken till att ej vidare resultat vunnits för Norrland av det synnerligen värdefulla, statsunderstödda växtförädlingsarbetet vid Svalöv torde bero på det stora avståndet och personalens i följd därav lätt förstådda obekantskap med norrländska behov och förhållanden och därav föranledda mindre intresse därför. Norrland vore dock lika mycket som södra Sverige i behov av den hjälp, vetenskapen genom detta sitt arbete kunde giva, och det borde vara självklart, att ett verkligt framgångsrikt och för Norrland fullt gagneligt förädlingsarbete endast kunde ske inom dess egna gränser. Lika litet som Sydsverige skulle anse sig fullt betjänat av en växtförädlingsanstalt i södra Tyskland, lika litet kunde det på samma avstånd från Svalöv liggande mellersta Norrland anse sig fullt betjänat av Svalövsanstalten. Den erforderliga anstalten borde helst vara en självständig sådan.

Slutligen har Västerbottens läns hushållningssällskaps förvaltningsutskott i skrivelse den 9 mars 1915 hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes vidtaga erforderliga åtgärder för att behovet av en växtförädlingsanstalt i Norrland snarast möjligt måtte bliva tillgodosett. De i denna del av landet brukliga och användbara sädesslagen, sexradigt korn och havre, ävensom rotfrukts- och gräsfrö samt icke minst för Norrland lämpade baljväxter behövde förbättras och renas för erhållande av bättre konstans. Den växtbiologiska anstalten i Norrbottens län arbetade, oaktat

sitt namn, icke alls med verklig växtförädling utan såsom kemisk station och med försöksverksamhet i likhet med den, som i andra län bedreves under centralanstalten i Stockholm, och på dessa områden hade den utövat en högst förtjänstfull verksamhet. Sistnämnda anstalt absorberade till större delen den arbetskraft, som Svalövsombudet i Norrbotten skulle nedlägga på växtförädling. Vid Svalövsfilialen i Norrbotten hade under år 1912 avlöningarna uppgått till blott 2,500 kronor och kostnaden för försöksverksamheten till ej fullt 700 kronor. Motsvarande siffror för Ultunafilialen vore 4,000 och 2,440 kronor. Dessa siffror talade mer än ord. Om därtill erinrades, att föreståndaren för Svalövsfilialen tjänstgjorde såsom förste assistent vid kemiska stationen i Luleå och som sådan hade att utföra så gott som allt laboratoriearbete för densamma, vore det uppenbart, att det egentliga växtförädlingsarbetet måste bliva synnerligen mycket tillbakasatt. Något arbete på den vetenskapliga eller praktiska växtförädlingen nedlades icke vid denna anstalt. Då nu riksdagens uppmärksamhet blivit fäst på nödvändigheten och nyttan av en växtförädlingsanstalt i Norrland, såge förvaltningsutskottet med fruktan, att övre Norrlands stora behov i berörda hänseende skulle kunna komma att nästan förbises, i tanke att det redan vore tillfredsställt. Utskottet ansåge nämligen, att Norrland för närvarande saknade någon anstalt för växtförädling, nämligen en sådan, som vore rustad för självständig verksamhet och för uppsökandet av utgångsmaterial för fortsatt förädling inom Norrlands egna landamären och icke blott sysslade med material, som komme från sydliga trakter. Förvaltningsutskottet ville alltså på det livligaste tillstyrka, att en växtförädlingsanstalt måtte anläggas i Norrland, men ville därvid på det kraftigaste framhålla, att den icke borde benämnas »mellersta» eller »nedre» Norrlands till skillnad från någon, som redan skulle vara befintlig i övre Norrland, utan att den komme att bliva Norrlands enda och därför borde placeras på den breddgrad, där Norrlands klimat och korta, men växtkraftiga sommar gjorde sig fullt gällande på växtlivets utveckling. Såsom plats förordades därför norra Ångermanland eller södra delen av Västerbotten. Det syntes nödvändigt, att anstalten erhölle sin särskilda styrelse och självständig stat, utan att dock samarbetet med Svalöv därigenom hämmades.

Dessa framställningar remitterades till lantbruksstyrelsen, som anmodade styrelsen för Sveriges utsädesförening att avgiva yttrande över desamma.

Styrelsen för Sveriges utsädesförening.

Sistnämnda styrelse har i detta hänseende anfört i huvudsak följande:

»Utgångspunkten för dessa framställningar, som nu påkallat det allmännas uppmärksamhet för denna angelägenhet, är en hänvisning till de påtagliga fördelar, som sydligare landsdelars jordbruk tillförts genom förädlingsarbetet på Svalöv, men som däremot ej ännu kunnat komma det norrländska jordbruket till godo. Med stöd av den gamla uppfattningen, att en växtförädlare ej med sitt arbete skulle kunna tillgodose andra förhållanden än sådana, som särskilt vad klimatet beträffar vore möjligast likställda med hans egen orts, drager man härav den slutsatsen, att endast en till dessa samma landsdelar förlagd självständig anstalt skulle vara i stånd att råda bot för det anförda missförhållandet.

Att nu närmare ingå på ett bemötande av detta betraktelsesätt torde vara överflödigt, sedan den snart trettiåriga erfarenheten från utsädesföreningens verksamhet på Svalöv visat, dels vilka ökade möjligheter som en koncentrering av tillgångar och arbetskrafter på ett enda ställe kan åstadkomma och dels hurusom därifrån kunnat utgå sorter, som i ena fallet väl fyllt sin plats i mellersta Sveriges provinser eller ända upp till Dalarna och Hälsingland och i andra fall blivit högt uppskattade i åtskilliga främmande, även sydligare länder.

Å andra sidan är det emellertid tydligt och har redan från verksamhetens första år ständigt framhållits från Svalöv, att för förädlingsarbetets *tillämpning*, för anvisande åt varje sort av dess rätta utbredningsområde, oavvisligen fordras direkta försök inom de olika distrikt, vilkas behov av nytt odlingsmaterial det gäller att fylla.

Också är det tydligen från saknaden av tillräckligt antal dylika försök inom det omhandlade området, som man till väsentlig del har att härleda den överklagade ringa andelen för södra Norrlands vidkommande i Svalövsarbetets resultat. Detta har dock icke berott på likgiltighet från föreningens sida utan fastmera på de ekonomiska svårigheter, som allt hittills ställt sig i vägen för ett fullt tillgodogörande av föreliggande möjligheter av olika slag, bland annat just upprättandet av nödigt antal fasta försöksstationer och önskvärd utveckling av de två, som funnits. Det har då ej kunnat undvikas, att de närmast liggande uppgifterna och de viktigaste produktionsdistrikten tills vidare företrädesvis blivit beaktade.

Huru härmed rätteligen förhåller sig, torde bäst framgå av en kort översikt av den lokala försöksverksamhetens utveckling i utsädesföreningens verksamhet.

Under första tiden, intill början av 1890-talet, tog föreningen för sagda ändamål sin tillflykt till spridda försök på enskilda gårdar i olika län ända upp till Norrbotten. Utgången härav blev dock den man kunnat förutse, när ständiga platsombyten, saknaden av lämpliga magasineringslokaler, av redskap för tröskning, vägning etc. måste tagas med i räkningen, allt felkällor, med vilka lokala fältförsök i regel hava att kämpa. Behovet av fasta försök, om också färre till antalet, och ännu bättre av någon filial med egen, sakkunnig personal och ändamålsenlig utrustning framträdde härigenom snart med bjudande nödvändighet. Denna angelägenhet har också alltsedan ansetts såsom en av de viktigaste, då det gällt verksamhetens utveckling till ökat gagn för det praktiska jordbruket allt längre uppåt landet.

Så länge föreningens tillgångar endast med knapp nöd kunde uppehålla de

löpande arbetena vid huvudstationen, kunde dock ingenting göras därvid. Med så mycket större intresse omfattades därför sammanslagningen med Mellersta Sveriges utsädesförening, som år 1894 tillförde föreningen en i full verksamhet stadd filial vid Örebro. Då särdeles förmånliga villkor och åtskilliga praktiska fördelar snart erbjödos från lantbruksinstitutet vid Ultuna, flyttades filialen år 1897 dit och har där alltsedan trots begränsade medel utvecklat sig till ökat gagn såväl för föreningens egen verksamhet som för jordbruket i Mälardalen och landskapen närmast däromkring.

Nästa filial upprättades först 1906 och då i Luleå. Dennas förläggning så långt norrut såväl som dess tillkomst över huvud vid denna tidpunkt betingades uteslutande av det särskilda intresse för saken och det tillmötesgående, som visades av kemisk-växtbiologiska anstalten, hos vilken föreningen sedan åtskilliga år haft en del smärre försök förlagda. Naturligast hade ju annars varit, att den andra filialen i ordningen förlagts på mindre avstånd från Ultuna och med uppgiften att tillgodose de något nordligare men ännu i avsevärt omfång sädesproducerande landskapen. Därtill saknades dock medel, och de förhandlingar i detta syfte, som ändock upptogos, ledde ej till något resultat. Det var nämligen tydligt, att en sådan filial skulle draga jämförelsevis stora kostnader på grund av de starkt växlande jordmåns- och odlingsförhållanden, som mötte i dessa trakter. Detta gjorde också, att, då föreningen år 1911 beslöt ingå till Kungl. Maj:t med underdånig anhållan om väsentligen ökade anslag, man ännu ej vågade fullfölja tanken på denna filial utan begränsade sina anspråk till de två då av behovet än starkare påkallade stationerna för södra Sveriges näst Skåne viktigaste spannmålsdistrikt, Öster- och Västergötland. Dessa stationer kunde nämligen åstadkommas för vida lägre kostnad. På detta sätt förblev emellertid södra Norrland fortfarande i saknad av egen filial av den svenska växtförädlingen.

Lika naturligt låter sig bristen på lokala smärre försök inom området förklaras. Sedan utsädesföreningens första, ovan nämnda, sortförsök i olika landsdelar nedlagts, dröjde det ända in på 1900-talet, innan dylika åter upptogos, och då under helt andra förutsättningar. Föreningen hade nu ett helt sortiment av egna nya sorter med för var och en väl utpräglade egenskaper och därför även mera begränsad användning. Det blev alltså nu nödvändigt att vid sidan av den enda filialen, vars utslag visat sig gälla blott för vissa områden, söka få till stånd ett antal över olika landsdelar spridda försök med de mera lovande sorterna, var sort för sig, s. k. specialförsök. Tack vare hushållningssällskapens välvilliga medverkan tog detta arbete snart en stor utsträckning, från 21 försök 1904 till 158 år 1907. Häri medräknas då även ett mindre antal fullständigare försök med flera sorter samtidigt, ordnade dels direkt från Svalöv dels från Ultunafilialen. Från och med 1908 har förmedlingen av detta samarbete med hushållningssällskapen övertagits av centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet. Bland de erbjudna sorterna hava åtminstone från år 1909—1910 ingått även sådana, som avsett södra och mellersta Norrland och även faktiskt lämnat lovande resultat därstädes. Antalet försöksgårdar, som i Dalarna och Norrland (utom Norrbotten) år 1907 utgjorde ej mindre än 33 stycken, varav 4 i Jämtlands och 6 i Västernorrlands län, sjönk därefter efter hand till 17 år 1910 (ännu 3 i vartdera av nyssnämnda län) och 11 år 1914, varav intet i de nämnda länen men 6 i Västerbotten. Samtliga dessa försök i Jämtland och Västernorrland voro emellertid ordnade direkt på föreningens

eget initiativ. Då anmälningarna till försöks anställande annars här skola göras av hushållningssällskapen själva genom centralanstalten, kan utsädesföreningen sålunda ej göras ensam ansvarig för den påpekade luckan för mellersta Norrland i dessa lokala försök.

Vid sidan av dessa ekonomiska och administrativa hinder för en fruktbringande försöksverksamhet i Norrland har man emellertid haft att räkna även med andra. Ett av dessa har legat i bristen på ett utgångsmaterial, som kunde ställa i utsikt ernåendet av för dessa landsdelar lämpade avkastningsrikare nya sorter. De första fordringar, som i detta fall böra ställas på ett sådant, avse ju hastig utveckling med tidig mognad och oömhet för ett hårt klimats tvära växlingar. Tillräckligt tidiga sorter ha vi av t. ex. sexradskorn lyckats uppdraga t. o. m. av skånska stammar, men dessa ha då brustit i andra avseenden. Klart är däremot, att dessa fordringar bäst motsvaras endast av Norrlands egna gamla lantsorter, ehuru dessa å andra sidan lämna föga utsikt till högre avkastning, framstående kvalitet och andra värdebestämmande egenskaper. Ju längre man kommer mot norr, desto mindre i denna väg får man nämligen att välja på och desto långsammare och osäkrare måste därför förädlingsarbetet bliva. Av de åtta år, som verksamheten hittills fortgått vid Luleå, har man således ej heller haft rätt att påräkna annat än förberedande resultat, så mycket mindre som mer än ett av dessa års försök gått förlorade på grund av klimatets vanskligheter. Hade utsädesföreningen däremot under lika lång tid ägt förmånen av en fast försöksstation eller filial något längre söderut, där sydligare Norrlands odlingsmaterial kunnat underkastas ingående prövning och urval vid sidan av andra redan färdiga, nog tidigt mognande förädlingsprodukter, torde säkerligen redan i denna stund mera hava varit vunnet. Både av sexradskorn, ärter och vallväxter finnes här tydligen mycket att taga vara på.

Å andra sidan hava särskilt för havrens vidkommande först på senare tid öppnat sig möjligheter, som man ej tidigare kunnat räkna med och som nu göra ett snart ordnande av Norrlands försöksväsen synnerligen önskvärt och även lovande. Den senare tidens märkliga framsteg i korsningsförfarandets teori och praktik har nämligen särskilt för nämnda sädesslag visat sig till en viss grad medgiva en kombination av de högnordiska stammarnas stora tidighet med senare mognande förädlingsprodukters framstående egenskaper i andra avseenden. Hela serier av dylikt lovande korsningsmaterial finnas redan färdiga till prövning och bedömning under de norrländska klimatiska förhållanden, för vilka de avsetts. Mera härom nedan.

Dock kan med fullt skäl sägas, att utsädesföreningen, trots detta ofrivilliga uppskov i det direkta arbetet inom ett så stort och viktigt distrikt, ingalunda lämnat dettas behov och intressen å sido. Så snart det efter några års erfarenheter vid Luleåfilialen blivit tydligt, att sädesodling till mogen skörd därstädes var så vansklig och osäker, att arbetet för foderväxtodlingens höjande snarast borde bliva huvudsak vid denna arbetsplats, framträdde helt osökt den frågan, huru långt söderut dessa samma förhållanden kunde anses vara rådande och var nordgränsen för en någorlunda lönande spannmålsproduktion således strängt taget borde dragas. Detta spörsmål står visserligen fortfarande öppet, men givetvis har det ansenligt skärpt intresset för just mellersta Norrlands jordbruksförhållanden. En annan härmed sammanhängande fråga var den, om ej dessa landsdelar vore ägnade att övertaga fröproduktionen av de nya vallväxtsorter för även de nordligaste länen,

som efter hand kunde uppdragas vid Luleåfilialen. För att söka vinna klarhet i dessa båda viktiga förutsättningar för utsädesföreningens fortsatta arbete för Norrlands jordbruk var det som föreståndaren för Luleåfilialen, dr Ulander, år 1911 utsändes på en studieresa genom några av Ångermanlands och Medelpads företrädesvis sädesodlande och fröproducerande trakter. Resultatet härav föreligger i hans berättelse, som torde få anses lämna en god inblick i mellersta Norrlands stora utvecklingsmöjligheter på växtodlingens område och därmed givna behov av en modern försöksverksamhet.

Närmast med anledning härav uppgjordes också avtal om fasta försök såväl som förökningar (till att börja med av den redan då färdiga förädlade dalahavren) på hushållningssällskapets i Västernorrland egendom Nordvik vid Ångermanälvens mynning. Genom föreståndarens snart därefter inträffade död gick detta dock tills vidare om intet.

Under tiden hade i den ansökan om ökat statsanslag, som slutligen avgjordes av 1913 års riksdag, medtagits dels 500 kronors ökning i driftkostnaderna för Luleåfilialen och dels 500 kronor till utvidgade lokala försök i sydligare Norrland, och genom nyligen fattade beslut har styrelsen ytterligare av de genom det nya avtalet med utsädesbolaget ökade inkomsterna anvisat 1,600 kronor till arbetena i Norrland, varav fast per år 500 kronor på arbets- och 500 kronor på lönekontot i Luleå samt vidare för en gång 350 kronor till dränering av försöksfält därstädes, 150 kronor för studieresa till Svalöv och 100 kronor för uppvisande vid den planlagda utställningen i Örnsköldsvik av det material, som redan nu kan anses lovande för mellersta Norrland. Under år 1914 har också ett rätt stort försök återigen varit utlagt vid Bollnäs i Ljusnans dalgång liksom tidigare såväl där som på det nämnda Nordvik och på Forsse gård nära Långsele.

Slutligen hade styrelsen redan hösten år 1914 satt i gång en utredning av de åtgärder och kostnader, som anläggandet av denna länge avsedda filial för mellersta Norrland skulle taga i anspråk, detta bl. a. till jämförelse med det belopp, den ännu ej organiserade Skaraborgsfilialen kommer att kräva. I samband härmed har t. o. m. redan med Björkå aktiebolag träffats ett förberedande avtal om villkoren för en eventuell filials förläggande till Holms säteri nära Sollefteå, varom mera nedan.

Det är således ganska vittgående förberedelser, som utsädesföreningen redan hittills utfört med tanke på mellersta Norrlands speciella behov av lantbruksväxter och den uppgift att se dessa ytterligare till godo, som möjligen skulle kunna bli föreningen anvisad. Ställningen är i själva verket sådan, att allt nu ligger färdigt för en sådan verksamhet, som av utsädesföreningen med stor tillfredsställelse skulle upptagas, blott den ekonomiska sidan av saken kunde ordnas. Det samlade beloppet av föreningens inkomster i anslag och på annan väg är visserligen betydande, men genom de vid anslagen bundna och nyligen av särskild utredning, lantbruksstyrelsen, Kungl. Maj:t och riksdagen grundligt prövade åtagandena är allt detta fullständigt fastlåst för löpande arbetsserier och kan ej utan betänkliga rubbningar i den enhetliga verksamheten uppdelas efter någon ny plan. Utsädesföreningen ser sig därför nödsakad att göra ett vidare fullföljande av dessa arbeten och alldeles särskilt ett eventuellt anläggande av en ny filial för mellersta Norrland beroende av beviljandet av ytterligare anslag, motsvarande de härför nödiga kostnaderna.

Beträffande återigen förslaget, att till övertagande av ifrågavarande försöks-

och förädlingsarbete skulle grundas en helt ny, fristående anstalt, anser sig styrelsen, efter vad som redan ovan anförts, kunna fatta sig helt kort. Varken ur ekonomisk eller facklig synpunkt kan en sådan ny organisation här anses påkallad, då utsädesföreningens verksamhet redan förut med stöd av statsanslag omfattar hela landet och därtill, som vi sett, på förhand efter bästa förmåga förberett sig även för just denna uppgift. Föreningen förfogar därjämte över nödig erfarenhet, tränad arbetskraft, speciellt lämpligt arbetsmaterial m. m., vilket först så småningom efter lång tidsutdräkt och mot dryga lärpengar torde kunna åstadkommas av ett nytt företag. För övrigt tillåter sig styrelsen hänvisa till jordbruksutskottets vid 1914 års senare riksdag utlåtande i frågan såväl som till flertalet av de yttranden, som framkommo under diskussionen i andra kammaren, vilka obetingat förordade föreningens övertagande av det ifrågavarande arbetet såsom den enda och rätta lösningen av det, som det ville synas, fullt berättigade kravet på en utsträckning av växtförädlingen till ofta nämnda landsdelar.

Såsom ytterligare belysande för lämpligheten av detta nya arbetes förläggande just till de av motionärerna föreslagna trakterna torde slutligen i detta sammanhang böra framhållas ännu en synpunkt. Gäller det som en allmän regel, att resultaten av tillämpande lokala försök, även sortprövningar, ej kunna tillerkännas vitsord för annat än förhållanden, som ganska nära stämma överens med försöksortens, så påkallar framför allt det vidsträckta Norrland med sina stora växlingar i klimat och jordmån uppmärksamhet för hit hörande förhållanden. Av utsädesföreningens försök har redan för länge sedan framgått, å ena sidan att erfarenheterna från Ultunafilialen ha sin tillämpning närmast blott för Mälardalen och möjligen det övriga Svealand samt delvis för Gästrikland och Hälsingland, samt å den andra att arbetet vid Luleå, åtminstone vad stråsäden beträffar, blir vägledande endast för Norrbotten och möjligen för längre in i landet liggande distrikt söderut. Det övriga södra och mellersta Norrland jämte den därmed i viss mån likställda kuststräckan ända upp till Umeå och Skellefteå intager däremot en särställning, som enligt väl lokaliserade norrländska sakkunnigas åsikt skulle kunna rätt tillgodoses endast genom en försöksverksamhet, som förlades ett stycke upp åt någon av de större sydligare älvdalarna, Ljungans eller Ångermanälvens.

Då återstår emellertid ännu Jämtland såsom ett till geologisk formation och klimat så väl skilt område, att det för sin del påkallar egna försök. Det står visserligen i areal långt tillbaka för det nyss nämnda området men besitter i stället i sin rika jordmån så mycket större utvecklingsmöjligheter på jordbrukets område. Arbetet därstädes torde dock bliva mindre omfattande och mycket väl kunna ordnas och ledas från den för det större området avsedda stationen, vilken man därför från början bör inrätta för en sådan kombinerad verksamhet. Visserligen kräver detta ökade kostnader men torde för övrigt mycket väl utan störande återverkan låta sig genomföras, då ju tiderna för sådd och skörd m. m. i de båda distrikten ställa sig avsevärt olika.

Under den förutsättningen att Sveriges utsädesförening således möjligen kan få sig den uppgiften förelagd att med särskilt offentligt understöd anlägga och driva en sådan dubbelfilial för mellersta Norrland och Jämtland, anser styrelsen sig redan nu böra framlägga följande översikt av de kostnader, som må anses nödiga under förutsättning av en sådan organisation.

Avgörande för detta spörsmål är i första hand den arbetsordning, som här bör bliva gällande. Denna skulle omfatta:

1:o) *Fortsättning av iakttagelserna över dessa landsdelars särskilda behov av nytt odlingsmaterial* samt av där rådande växtbetingelser och odlingsmöjligheter. Härtill fordras flitig beröring med de praktiska lantmännen samt besök inom områdets olika delar.

2:o) *Fasta jämförande försök* vid sidan av de redan på stället odlade sädena med dels sådana redan färdiga nya sorter, som kunna antagas passa för de givna förhållandena, och dels sådana, som efter hand framgå ur förädlingen. Ett sådant försök bör fortgå i Ångermanland och ett mindre i Jämtland. Erfarenheten från Ultuna har emellertid lärt, att de härmed avsedda pålitliga utslagen ej stå att ernå på annat sätt, än att dessa mångåriga sortprövningar liksom från första början på Svalöv få ingå i något större, väl skött jordbruk, där varje växtart kan få den rätta platsen i cirkulationen och således nå normal utveckling. För att tillräckligt stora, jämna och ensartade stycken härtill skola kunna uttagas ur de olika skiftena, få dessa då ej vara för små, vilket åter förutsätter en så pass omfångsrik egendom, att det blir förenat med stora vanskligheter, att få detta villkor uppfyllt i Norrland. Särdeles lyckligt är det under sådana omständigheter, att det redan nämnda avtalet med Norrlands enda säteri, Holm, kunnat komma till stånd. Däri bestämmes sålunda, att viss ersättning — liksom på Ultuna 200 kronor pr hektar för höstsäd och 150 kronor pr hektar för vårsäd — betalas för de årligen uttagna, fullt beredda, gödslade och till sådd färdiga försöksarealerna. Inom avlägsnare eller mera avvikande områden måste dessutom här som i Norrbotten ordnas större eller mindre lokala sortförsök att utföras och tillses av assistenten. Här tillkomma således rätt dryga resekostnader.

3:o) *Lokal förädling.* På senare tiden hava föreningens filialer i allt större utsträckning kunnat övertaga även en viktig del av själva sortuppdragningen, detta särskilt beträffande lantsorternas tillgodogörande och korsningarna. Den första bearbetningen av det från de senare genom upprepad klyvning framgående rika materialet, för vilken fordras ett stort antal nummer på fältet, mycken arbetskraft, rikligt utrymme inomhus o. s. v., har hittills utförts vid huvudanstalten på Svalöv. Då härav framgått en eller annan serie, som synts lova praktiska resultat under vissa förutsättningar, har däremot denna översänts till vederbörande filial för fortsatt urval samt bearbetning och grundlig prövning av slutprodukterna. Dylika arbeten pågå redan vid samtliga filialer, bl. a. i Luleå med två korsningar mellan ligowohavre å ena och dels nordlands- dels nordfinsk svarthavre å andra sidan. Båda dessa böra nu ingå även i den nya filialens under andra klimatiska förhållanden förlagda arbete. Redo är även en intressant och lovande korsning mellan gullregns- och dalahavre, från början utförd just med tanke på södra Norrland. Vidare föreligger en hel serie nya sexradskorn, uppdragna på Svalöv av gamla dalasorter, och som vänta på den allena avgörande prövningen inom de landsdelar, för vilka de närmast passa och avsetts. Dessutom förestår här ett betydelsefullt studium av och urval ur det rika, nya fodergräsmaterial, som står till förfogande i Luleå. Ett annat viktigt arbete blir klöverförädling på basis av Västernorrlands värdefulla stammar samt ej minst förädlingen av Jämtlands och det övriga Norrlands intressanta foderärter, vilka endast under där varande förhållanden kunna rätt bedömas.

4:o) *Förökning* av för området passande nya sorter. Materialet härtill lämnas

under föreningens kontroll av utsädesbolaget, som jämväl ordnar själva odlingen och avsättningen, varemot tillsyn och inspektion därav tillkomma filialen. Färdiga att på detta sätt göras till godo äro redan bl. a. den svarta björnhavren samt en annan lovande, mycket tidig havresort, den vita förädlade dalahavren samt nya, vid Luleå uppdragna sexradskorn med något mindre hastig utveckling men kvantitativt och kvalitativt förbättrad avkastningsförmåga.

Såvitt förhållandena det kunna medgiva, böra dessa arbetsgrenar fortgå parallellt i Västernorrland och Jämtland.

För uppehållande av dessa arbeten torde, för så vitt erfarenheterna från Ultuna och Luleå giva vid handen, kunna beräknas följande årliga utgiftsstat:

Föreståndarens lön	kronor	3,500
Arbetskostnader på två stationer (1,800 + 1,200 kronor)	»	3,000
Ersättning för jord till försök på två stationer (cirka 6 hektar)	»	1,000
Resor mellan huvudstationerna	»	300
Lokala försök med resor	»	500
Hyror	»	300
Utsäden och konstgödsel	»	100
Frakter och körslor, porto och telefoner	»	300
Skrivmaterialier, påsar, etiketter, inventariers underhåll	»	200
Summa	kronor	9,200.

Att dessa omkostnader ställa sig relativt högt i jämförelse med t. ex. Ultunafilialens, har sin naturliga grund dels i de genomgående högre prisen i Norrland och dels i filialens förläggande till landsbygden, vilket ju medför många vanskligheter. Obestridligt torde dock vara, att denna samma verksamhet, om den lades i händerna på en helt ny och självständig organisation, skulle draga högst avsevärt större utgifter.»

Sedermera har utsädesföreningens styrelse på av lantbruksstyrelsen given anledning överlämnat beräkning över storleken av det anslag, vilket för en gång skulle erfordras till anskaffande av de för en filial i mellersta Norrland med underavdelning i Jämtland nödiga inventarier, vilken beräkning slutar på ett belopp av 2,100 kronor.

Hushållningssällskapens ombud.

På begäran av lantbruksstyrelsen hava därjämte hushållningssällskapens år 1915 församlade ombud avgivit yttrande i frågan och därvid, under vitsordande av betydelsen för mellersta Norrland av en utsträckt växtodling, såsom sin mening uttalat, att för tillgodoseendet av detta behov en helt ny organisation varken ur facklig eller ur ekonomisk synpunkt kunde anses påkallad. Enär Sveriges utsädesförenings verksamhet med stöd av statsanslag omfattade hela landet samt föreningen, såsom i dess skrivelse till lantbruksstyrelsen närmare angivits, efter bästa förmåga även förberett sig att upprätta en filial för mellersta Norrlands vidkommande, syntes det ombuden, att den bästa lösningen

av frågan vore, att den föreslagna anstalten komme att upprättas såsom en filial under Sveriges utsädesförening.

Lantbruksstyrelsen.

För egen del har lantbruksstyrelsen i utlåtande den 10 december 1915 anfört följande:

»Det arbete, Sveriges utsädesförening under en följd av år nedlagt på våra kulturväxters förädling, har för lantbruket särskilt inom mellersta och södra delarna av vårt land visat sig vara av stor betydelse. För dessa landsdelar lämpliga nya sorter hava, uppdragna å Svalöv, blivit allmänt spridda, tack vare dem hava säkrare och rikare skördar där kunnat inhöstas och därmed har ock växtodling och vad med densamma står i samband där blivit föremål för allt livligare intresse.

Av de sålunda vunna fördelarna kunna de nordligare landsdelarna icke sägas i önskvärd utsträckning hava kommit i åtnjutande. Erfarenheten har nämligen visat, att stammar av såväl sädesslag som vallväxter, vilka vid odling på Svalöv synts hava förutsättningar för att lämpa sig för norra Sverige, vid odling därstädes icke alltid motsvarat förväntningarna, liksom förhållandet ofta kan vara det motsatta eller att i norra Sverige rikt givande motståndskraftiga och värdefulla stammar, som för ytterligare förädling eller annan undersökning blivit odlade å Svalöv, av olika anledningar befunnits för odling i södra Sverige mer eller mindre värdelösa. Den sålunda vunna erfarenheten synes lantbruksstyrelsen oavvisligen mana till att åtgärder från statsmakternas sida bliva vidtagna för att i större omfattning än nu är fallet sätta det norrländska lantbruket i tillfälle att på växtodlingens område vinna samma fördelar, som i så rikt mått kommit lantbruket i södra och mellersta Sverige till del. Kravet härpå synes lantbruksstyrelsen så mycket mera beaktansvärt, som det arbete på utökning av vår inhemska sädes- och foderproduktion, vilket på grund av nu rådande förhållanden allt tydligare kommit att framstå såsom en oavvislig nödvändighet, i så måtto har större förutsättningar att i de nordliga landsdelarna medföra mera märkbara resultat, som på nu ifrågavarande område jämförelsevis litet blivit där uträttat, oaktat mycket tvivelsutan där står att vinna.

Beträffande den väg man har att gå för att nå här åsyftade mål, torde delade meningar icke behöva råda. Skall en för förhållandena i mellersta Norrland avpassad växtförädling åstadkommas, synes det vara nödvändigt, att det huvudsakliga och för slutresultatet avgörande arbetet utföres vid en till lämplig plats inom ifrågavarande landsdel förlagd anstalt. Först då fråga blir om anstaltens organisation, huruvida densamma skall upprättas fristående eller såsom en filial under Sveriges utsädesförening, kunna olika meningar göra sig gällande.

En nödvändig förutsättning för att en dylik anstalt skall kunna så framgångsrikt som möjligt fylla sin uppgift synes lantbruksstyrelsen vara, att den står i oavbruten och livligaste förbindelse med Svalövsinstitutionen. Det är på där vunnen erfarenhet angående olika arbetsmetoder m. m. den helt och uteslutande skall bygga sin verksamhet; en avsevärd del av sitt utgångsmaterial bör den därifrån kunna erhålla och av det arbete i övrigt, som utföres å Svalöv, bör anstalten vara i tillfälle att draga all den nytta, som förhållandena kunna medgiva. Enligt lantbruksstyrelsens mening torde detta kunna åstadkommas endast genom att anstalten upprättas såsom en filial till Sveriges utsädesförening; härför talar ock den omständig-

heten, att den intima samverkan, som sålunda kommer till stånd mellan de båda anstalterna, verkar fruktbärande även på Svalövsinstitutionens arbeten icke minst genom den ökade erfarenhet, som tillföres densamma, och de tillfällen, som sålunda erbjudas att få en hel del viktigare förädlingsspörsmål mera mångsidigt och fullständigare utredda och besvarade. Även utsädesföreningens båda filialer vid Ultuna och i Luleå kunna på samma sätt i vida större utsträckning draga fördel av den nya anstalten såsom filial till föreningen än såsom fristående anstalt, vartill ytterligare kommer, att den såsom sådan skulle — utan att nyttan av densamma bleve större — komma att kräva väsentligt högre statsanslag.

Om lantbruksstyrelsen sålunda till alla delar ansluter sig till den uppfattning i nu ifrågavarande hänseende, som styrelsen för Sveriges utsädesförening i sin skrivelse i ärendet uttalat, ställer sig lantbruksstyrelsen däremot tveksam rörande lämpligheten av att, såsom styrelsen föreslår, anordna anstalten såsom en dubbelfilial för mellersta Norrland och Jämtland. Om i enlighet med styrelsens förslag den ena av anstaltens stationer förlägges till Holms säteri i närheten av Långsele järnvägsstation i Västernorrlands län, vilken plats synes lantbruksstyrelsen vara lämplig och från flera synpunkter väl vald, och den andra å någon centralt belägen ort i Jämtland, komma, enligt vad lantbruksstyrelsen vid närmare undersökning funnit, tiderna för de olika vår- och höstarbetena att så nära sammanfalla med varandra, att det ej utan stora svårigheter låter sig göra för filialens föreståndare att nöjaktigt kunna övervaka arbetet på båda stationerna; och att en försöksverksamhet utan noggrann tillsyn särskilt på det område, varom här är fråga, lätt kan bliva mer eller mindre missvisande, därom föreligger rik erfarenhet. Liksom samtliga län i södra och mellersta Sverige kunnat draga väsentlig nytta av Svalövsinstitutionen, utan att filialer omedelbart behövt upprättas i de olika länen, på samma sätt synes ock en till Västernorrland förlagd filial kunna ordna sin verksamhet så, att densamma direkt gagnar även jordbruket inom angränsande län.

Med det sålunda anförda har lantbruksstyrelsen icke velat säga, att icke de lokala jordbruksförhållandena inom Jämtland — så olika som de äro dem i övriga delar av Norrland — kräva mera omfattande åtgärder för växtodlingens främjande därstädes. Det synes emellertid lantbruksstyrelsen, som om härför snarast skulle erfordras en filial, sådan som den nu ifrågasatta, något som erfarenheten från mellersta Sverige tyckes bekräfta, där det befunnits nödvändigt anordna särskilda filialer i Ostergötland och Västergötland. Att lantbruksstyrelsen detta oaktat icke nu funnit sig böra framlägga förslag i dylik riktning, är uteslutande beroende därpå, att styrelsen ansett, att därmed lämpligen torde böra anstå, till dess närmare erfarenhet vunnits rörande verksamheten vid den nu föreslagna filialen och i vad mån denna visar sig kunna vara till gagn även för jordbruket i Jämtland.

Genom den sålunda föreslagna förändringen i den av utsädesföreningens styrelse uppgjorda planen skulle årskostnaderna kunna minskas med omkring 2,000 kronor och organisationskostnaderna med omkring 600 kronor. Då lantbruksstyrelsen emellertid icke anser sig böra föreslå större nedsättning i årskostnaderna än med 1,200 kronor eller till 8,000 kronor, ligger orsaken härtill däri, att indragningen av Jämtlandsstationen torde komma att giva anledning till en mera omfattande lokal försöksverksamhet särskilt i Jämtland men jämväl i angränsande län för att härigenom ej endast sprida kunskap om resultaten av filialens arbete utan ock vinna

största möjliga erfarenhet, huru detta arbete skall planläggas och ledas för att bliva mellersta Norrlands jordbruk till därmed avsett gagn.

På grund av det sålunda anförda får lantbruksstyrelsen hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen att till en Sveriges utsädesförenings filial i Västernorrlands län på extra stat för år 1917 anvisa 9,500 kronor, därav 1,500 kronor till filialens upprättande samt 8,000 kronor till uppehållande av verksamheten vid densamma.»

Centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet.

Till följd av förenämnda till styrelsen för centralanstalten för försöksväsendet på jordbruksområdet avlåtna remiss har därefter styrelsen den 1 februari 1916 avgivit utlåtande i ämnet. Styrelsen har därvid överlämnat infordrade yttranden från tjänstemännen vid centralanstaltens jordbruks- och botaniska avdelningar.

De bägge föreståndarna för nämnda avdelningar anföra i gemensamt yttrande bland annat, att det icke syntes kunna bestridas, att en anstalt av det slag, som här ifrågasattes, skulle komma att utöva en upplivande och gagnande verkan på Norrlands lantbruk, för såvitt nämligen anstalten finge en sådan utrustning, att ett verkligt förädlingsarbete därstädes kunde komma till stånd. Det syntes dem lämpligt, att anstalten utgjorde en filial till anstalten å Svalöv, men däremot ansåge de det icke vara välbetänkt att organisera anstalten som en dubbelfilial. De utvalda växtstammarna kunde i stället genom försök i mindre skala underkastas prövning på flera platser inom Norrland, varvid erinrades, att centralanstalten hade två fasta försöksstationer i Norrland, nämligen vid Nordvik i Ångermanland och vid Robertsfors i Västerbotten, varest försök med Svalövssorter redan utförts. För att anstalten skulle kunna fylla sin huvuduppgift, att framställa för Norrland speciellt lämpliga sorter av kulturväxterna, måste den få fullständigare utrustning än utsädesföreningens styrelse föreslagit. Minst två personer borde vid försöksarbetena biträda och ömsesidigt kontrollera varandra, synnerligast som den föreslagna platsen låge isolerad och icke eljest kunde ge tillfälle för föreståndaren att utbyta tankar med personer med fackinsikter på växtförädlingens område. Föreståndarens avlöning borde höjas till 5,000 kronor och hela årskostnaden för anstalten borde beräknas till 12,800 kronor. Såsom slutomdöme hava föreståndarna anfört, att de endast under den förutsättningen tillstyrkte upprättandet av en växtförädlingsanstalt i Norrland såsom filial av Sveriges utsädesförening, att den från början erhölle nödig utrustning i huvudsaklig överensstämmelse med deras förslag.

Överassistenten Bolin har avlämnat särskilt yttrande, vari han bland annat anfört, att det syntes vara ett trängande behov för de ifråga-

varande landsdelarna att erhålla en egen försöksanstalt men att denna anstalt icke borde sammankopplas med förädlingsanstalten vid Svalöv och icke erhålla så omfattande uppgifter, som förut ifrågasatts, utan inskränka sig till försöksverksamhet.

Centralanstaltens styrelse har för egen del anfört följande:

»Att resultaten av det arbete, som redan inom landet utförts för framalstrande och spridning av nya, mer givande och i övrigt förbättrade sädesslag och foderväxter, hittills i främsta rummet kommit södra Sverige till godo och övriga delar av landet mindre, i samma mån de äro nordligt belägna, vilket torde vara obestridligt, beror av åtskilliga olika orsaker. En sådan torde otvivelaktigt varit, att intresset vid förädlingsanstalterna i första hand varit riktat på tillgodoseendet av behoven i den landsdel, där dessa anstalter varit belägna, vilket i detta fall varit så mycket mera befogat, som denna landsdel, Skåne, med likartade delar av närliggande län, i långt större mått än någon annan del av landet bidrager till rikets sädesskörd, varför förbättring av dess sädessorter kunde förväntas bliva till större gagn för riket i dess helhet än motsvarande arbete till fördel för andra landsdelar. Emellertid har såväl vid den av staten understödda växtförädlingsanstalten å Svalöv som å den fullkomligt enskilda anstalten å Weibullsholm uppmärksamheten allt mer riktats på angelägenheten att även frambringa sorter, särskilt lämpade för landets övriga olika delar, och nyttan av detta arbete har, såsom styrelsen för Sveriges utsädesförening framhåller, kommit även Norrland till del.

Att detta gagn blivit jämförelsevis mindre betydande för Norrland än för sydligare trakter, beror dock ej blott på den förra landsdelens avlägsenhet från förädlingsanstalterna, utan också i väsentlig mån därpå, att med strängare klimat, kortare växttid och i övrigt mindre gynnsamma växtvillkor minskas antalet sorter att välja på för olika förhållanden inom landsdelen, och ökas svårigheten att åstadkomma rikt givande sorter.

Emellertid torde den hittills vunna erfarenheten giva förhoppning, att värdefulla framsteg i åtskilliga avseenden även kunna förväntas och detta i främsta rummet i avseende på frambringande av i olika riktningar utvecklade sorter av foderväxter, vilket särskilt för Norrland har stor betydelse, dels på grund av foderodlingens övervägande vikt för denna landsdel, dels med anledning av behovet av och utsikten att i norra Sverige åstadkomma fröodling av sådana sorter av vallväxter, som passa i dessa landsdelar, och således få den närvarande så gott som fullständiga bristen på dylikt utsäde avhjälpt.

Den önskan, som att döma av de remitterade ansökningarna synes vara allmän i Norrland, att, likasom det redan beskärts sydliga landsdelar och Norrbotten, även för det övriga Norrland få åtminstone en centralhärd för strävandena att höja dessa landsdelars växtodling, synes sålunda väl grundad.

Beträffande dennas uppgift anser styrelsen önskvärt, att anstalten bör bliva centralpunkten inom dessa orter för hela försöksarbetet för växtodlingens höjande därstädes. Anstaltens arbetsuppgift borde således vara att studera växtlivets förhållanden inom de län, för vilka den inrättas, uppsökande av material inom de i orterna odlade grödorna för vidare förädling, provning av olika sorter och detta förädlingsarbetes utförande, lämpat för olika orter och förhållanden inom området. Erfarenheten har under de gångna åren visat, att det är svårt att finna någon all-

männare anslutning av intresserade försöksvärdar likasom att få försöken fortsatta så länge på samma plats, att visshet vinnes, i vilken mån erhållna resultat bero av årets väderlek, andra växlande och tillfälliga förhållanden, eller hava större allmängiltighet. Varje ny fast försöksstation skall ej blott lämna tillfälle till fortsättande av försök under så många år, att större säkerhet i detta avseende kan vinnas, utan även inom sitt mindre område uppliva intresset för försöksverksamheten och därigenom öka antalet av försöksvärdar, dessas villighet att fortsätta försöken under flera år och därmed även deras erfarenhet samt vana och skicklighet i försöksarbetenas utförande.

I frågan, huruvida de försöksanstalter, som kunna komma att upprättas, böra bliva självständiga under egen styrelse, såsom i två av de remitterade ansökningarna begäres, eller anordnas som filialer under Sveriges utsädesförenings förädlingsanstalt i Svalöv, såsom i samtliga de i ärendet avgivna utlåtandena förordas, ansluter sig styrelsen obetingat till den senare meningen. Erfarenheten har otvivelaktigt ådagalagt, att, om än möjligen de yttre omständigheterna kunna inverka på uppkomsten av nyframträdande växtformer, så äro dessas ärftliga egenskaper dock så oberoende av yttre inflytelser, att platsen för förädlingsarbetets — korsningens, urvalets och konstansprövningens — utförande därvid saknar betydelse. Om än sålunda uppsökandet av avelsmaterialet inom samma trakt, för vilken den förädlade sorten avses, kan medföra vissa fördelar och prövningen av sortens värde måste ske därstädes, så är frambringandet och renodlingen av nya sorter ej bundet vid viss trakt utan kan ske var som helst, där ej klimatets hårdhet hindrar sortens utveckling, och kan således beträffande för Norrland lämpliga sorter ske lika väl i Skåne som på någon nordligt belägen plats.

Då förädlingsanstalten å Svalöv förfogar över tjänstemän med största vetenskapliga kompetens på växtförädlingens område och med stor erfarenhet i förädlingsarbeten särskilt rörande den eller de växtalster, med vilka var och en av dem arbetat, samt över i dylika arbeten skolat arbetsfolk och en ypperlig utrustning med vetenskapliga hjälpmedel, så vore ju oklokt att ej begagna sig härav för det norrländska förädlingsarbetet, även om detta av skäl, som redan anförts, delvis bör utföras på lämplig plats i Norrland. Det synes därför vara lämpligast, att samma arbetsfördelning, som råder mellan förädlingsanstalten å Svalöv och dess filial å Ultuna, bliver gällande beträffande växtförädlingen för Norrlands behov, så att den norrländska anstalten får till särskild uppgift att söka förädlingsmaterial i de särskilda orternas grödor och pröva de nya sorternas lämplighet för olika trakter och förhållanden, under det att det egentliga förädlingsarbetet, korsning, urval och renodling, äger rum såväl å Svalöv som vid den norrländska anstalten, det senare särskilt för att öka arbetsintresset hos dennas tjänstemän och intresset för anstalten bland landsdelens jordbrukare och befolkningens representanter i hushållningssällskap och landsting.

I enlighet med vad ovan anförts, synes det önskvärt, att varje större område med från landets övriga delar avvikande natur- och odlingsförhållanden måtte få en anstalt av nu antydd art som centralhärd för arbetet på växtodlingens höjande. Som sådana olikartade områden inom nu ifrågavarande delar av Norrland kunna anses åtminstone dels kust- och skogsområdet i Gävleborgs, Västernorrlands och Västerbottens och det lägre skogsområdet i Jämtlands län, dels det senare länets till sin geologiska formation och sin flora skiljaktiga, till större delen kalkrika och

synnerligen fruktbara högland. Vartdera av dessa områden borde helst hava sin särskilda anstalt, likasom de mindre skiljaktiga öst- och västgötadistrikten redan erhållit. Att ej två dylika särskilda anstalter tillstyrkts i de redan avgivna yttrandena torde hava berott dels på den större utsikten att erhålla statsanslag till en än till två nya anstalter, men dels även på en önskan att vinna erfarenhet om arbetssätt och kostnader vid en norrländsk anstalt, förr än ännu en sådan organiseras.

Förslaget, att den ifrågasatta anstalten skall förläggas till södra Ångermanland, synes vara väl befogat, då den ifrågasatta platsen ligger ganska centralt i det område, som utgöres av de nämnda länens kust- och skogsland, och dessutom man där synes hava att tillgå en för försöksstationen med dess fasta försök tillräckligt stor och i övrigt lämplig egendom.

För att göra även Jämtlands högland delaktigt av gagnet av växtförädlings- och försöksverksamheten har styrelsen för Sveriges utsädesförening föreslagit, att försöken skola handhavas från en huvudstation i Ångermanland men med fasta försök såväl vid denna huvudstation som vid en bistation på lämplig gård i Jämtland. Lantbruksstyrelsen har mot en dylik anordning gjort den invändningen, att den ringa tidsskillnaden mellan de båda samhörande stationerna i avseende på sådd och skörd skulle vålla stora svårigheter för föreståndaren för dubbelstationen att tillräckligt övervaka arbetena på båda platserna, varför lantbruksstyrelsen uttalat, att med inrättande av en filial i Jämtland borde anstå, tills närmare erfarenhet vunnits rörande verksamheten vid anstalten i Ångermanland och i vilken mån denna visat sig kunna gagna även jordbruket i Jämtland.

Denna senare mening kan väl vara befogad, men i enlighet med vad ovan anförts, torde helt visst en försökscentral inom Jämtland kunna förväntas så mycket kraftigare verka såväl direkt genom där utförda försöksarbeten som indirekt genom upplivande av ortsintresset för växtodlingens höjande, mot då verksamheten blott består i lokala, ofta flyttande försök under ledning från en annan ort, att det väl kan sättas i fråga, om ej förslaget om inrättande av en enklare bistation, på sätt föreslagits, kan vara att föredraga som övergång, tills en fullständig anstalt kan inrättas även i det ifrågavarande länet. För en sådan anordning talar ock det förhållandet, som i yttrandet från föreståndarna vid centralanstalten framhålles, att det är synnerligen viktigt, att vid anstalten finnas två i försöks- och speciellt förädlingsarbetet förfarna tjänstemän. Om så blir förhållandet, skulle svårigheten ej bliva så stor att medhinna de till tiden föga skilda arbetena vid de två samhörande stationerna. Skulle svårighet möta för en sådan anordning, så finnes alltid möjlighet att från Svalöv, där de ifrågavarande arbetena ju till tiden äro vitt skilda från dem i Jämtland och Ångermanland, sända sakkunnigt biträde, på samma sätt, som, så vitt styrelsen är bekant, meningen är att förfara vid västgötafilialen, som lär komma att förestås av en praktisk lantman med biträde av utsädesföreningens vid Svalöv stationerade tjänstemän.

Då emellertid försöksplanerna alltid skola granskas vid Svalöv och försöksresultatens primäruppgifter även där bearbetas, torde den vid den norrländska anstalten behövliga biträdande tjänstemannen kunna vara en person utan vetenskaplig utbildning, om han blott är fullt hemmastadd i försökstekniken och visat sig fullt pålitlig i de förekommande arbetenas utförande. Ett extra biträde av dylik kompetens anställt vid Svalöv har redan med framgång använts för utförande av försökens anläggning och övervakande i Öster- och Västergötland.

Under dessa förhållanden anser sig styrelsen böra tillstyrka den av styrelsen för Sveriges utsädesförening föreslagna anordningen med två stationer.

Beträffande den av samma styrelse föreslagna utgiftsstaten må blott framhållas, att om den nu antydda anordningen med två tjänstemän vinner avseende, lön för ett i försöksarbetenas utförande övat och pålitligt biträde bör tillkomma, vilken lön torde böra sättas till 1,500 kronor. Den i utlåtandena angivne föreståndaren borde bliva likställd med motsvarande person vid Ultunafilialen, men då denne i regel torde hava tillfälle till avlönat arbete, som ej tjänstemannen vid norrlandsfilialen kan påräkna, och levnadskostnaderna i Norrland äro högre än i mellersta Sverige, torde lönen för denne senare böra höjas till 4,000 kronor.

Med dessa mindre jämkningar får styrelsen, under återställande av remisshandlingarna, tillstyrka det av Sveriges utsädesförenings styrelse gjorda förslaget.»

Departementschefen.

Genom den sålunda förebragta utredningen synas mig de fördelar, som för en betydande del av vårt land skulle vinnas genom inrättande av en växtförädlingsanstalt å lämplig plats i mellersta Norrland, hava blivit på ett så uttömmande och övertygande sätt ådagalagda, att jag anser det obehövligt att söka ytterligare utveckla detta förhållande.

Utredningen synes mig också hava givit såsom bestämt resultat, att anstalten bör organiseras såsom en filial av Sveriges utsädesförenings stora och med de bästa vetenskapliga resurser utrustade anstalt vid Svalöv. Härigenom skola givetvis vinnas högst betydelsefulla fördelar i avseende å arbetets anordning, resultatens bearbetning, tillgodogörande av redan vunnen erfarenhet m. m. Det bör även beaktas, att utan tvivel en sådan anordning är förenad med vida mindre kostnader än inrättandet av en fullt fristående anstalt. Den av staten kraftigt understödda utsädesföreningen har genom sin anstalt vid Svalöv med tillhörande filialer redan nu stora delar av vårt land till direkt verksamhetsområde, och det synes mig på grund härav och med hänsyn därjämte till det utmärkta sätt, varpå anstaltens arbeten hittills skötts, skola vara mindre välbetänkt, om icke, då dylik verksamhet sättes i gång inom en ny del av landet, denna förening blir i tillfälle att, såsom den själv önskar, genom en filial övertaga arbetet därstädes. Redan jordbruksutskottet vid 1914 års senare riksdag uttalade sig mot inrättandet vid sidan av Svalövsanstalten av en särskild växtförädlingsanstalt i Norrland.

Att utsädesföreningen skulle vara i stånd att utan särskilt understöd, allenast med anlitande av sina övriga tillgångar och inkomster, anordna en växtförädlingsanstalt i Norrland såsom sin filial, synes emellertid icke kunna påräknas. Föreningens styrelse har nu framhållit, att föreningens visserligen betydande inkomster vore fastlåsta för löpande arbetsserier och att de ej kunde utan betänkliga rubbningar i den enhetliga verksamheten uppdelas efter någon ny plan. Föreningen har därför

gjort anläggandet av en filial i mellersta Norrland beroende av beviljandet av ytterligare anslag, motsvarande de härför nödiga kostnaderna.

Med anledning härav anser jag mig böra lämna några uppgifter angående föreningens ekonomiska förhållanden under de bägge åren 1914 och 1915. Uppgifterna för det sistnämnda året hava erhållits från Svalöv och grunda sig på årets nyss avslutade bokslut.

Vid början av år 1914 uppgingo i runda tal föreningens tillgångar till 225,216 kronor och skulderna till 255,285 kronor, vadan en brist fanns å 30,069 kronor. Under året överstego inkomsterna utgifterna med 10,639 kronor, så att bristen nedbragtes till 19,430 kronor. Under år 1915 kunde denna brist ytterligare nedbringas med 5,000 kronor till 14,430 kronor. Vid sistnämnda års slut voro tillgångarna 228,269 kronor samt skulderna 242,699 kronor. Inkomsterna hava vartdera året utgjorts av statsanslag, 81,000 kronor, ordinarie avgift av allmänna svenska utsädesaktiebolaget, 60,000 kronor, medlemsavgifter, respektive 4,763 och 4,125 kronor, anslag av hushållningssällskap, respektive 2,350 och 1,550 kronor, samt slutligen annonser och hyror, tillhopa ej uppgående till 2,000 kronor vartdera året. Utgifterna utgjorde sammanlagt respektive 140,000 och 143,500 kronor i runda tal. Dessa siffror visa visserligen, att föreningens ställning under dessa år förbättrats, men en ganska betydlig kapitalbrist förefinnes fortfarande. Den av bidrag från hushållningssällskap bestående inkomst, som tidigare varit högst betydande, är nu helt ringa och kommer troligen att snart försvinna. Huruvida föreningens övriga, av annat än statsanslaget bestående inkomster kunna komma att ökas i nämnvärd mån, torde vara ganska ovisst. Någon avsevärd minskning i utgifterna torde näppeligen vara att påräkna. Det synes därför kunna antagas, att även om föreningen under de närmaste åren må lyckas slutamortera sin kapitalbrist, torde dess ekonomi icke tillåta densamma att ikläda sig några mer betydande nya årliga utgifter under samma tid.

Något bidrag från respektive orter har icke förutsatts för och utgår icke till föreningens redan existerande filialer. På grund härav och med hänsyn till det sätt, på vilket förhållandet mellan staten och föreningen numera ordnats, torde något sådant ortsbidrag ej heller böra ifrågasättas för den nu planerade filialen. Det återstår då blott, att statsverket åtminstone tillsvidare får åtaga sig hela den kostnad, som filialen beräknas komma att draga.

I avseende å storleken av denna kostnad inverkar det sätt, på vilket filialen anordnas. Jag är ense med samtliga hörda institutioner och myndigheter därutinnan, att det synes mig synnerligen lämpligt att

förlägga filialens huvudstation till Ångermanland, och torde den ifrågaställda platsen å Holms säteri i närheten av Sollefteå vara ur skilda synpunkter mycket fördelaktig. Beträffande det sätt, på vilket den inre jämtländska jordbruksbygdens behov i nu förevarande hänseende böra tillgodoses, hava meningarna varit ganska delade. Om det än må medgivas, att beaktansvärda skäl anförts för förslaget att inrätta en särskild mindre station inom sistnämnda område och alltså anordna filialen såsom en dubbelfilial, har jag icke kunnat bliva övertygad om, att detta åtminstone genast är nödvändigt. Jag ansluter mig alltså i detta hänseende närmast till lantbruksstyrelsens ståndpunkt. Då anslag till förevarande ändamål uppenbarligen bör utgå å extra stat, kommer riksdagen att städse hava i sin hand att bestämma beloppet, och den möjligheten står då öppen att, därest den nu av mig förordade anordningen i tillämpningen visar sig medföra alltför stora olägenheter, taga under övervägande, huruvida och i vad mån statsverket må behöva bidraga till upprättande av en station i Jämtland. Det lärer emellertid då också böra undersökas, huruvida icke utsädesföreningens ekonomi under tiden vunnit den stadga, att den må kunna medgiva den jämförelsevis mindre betydande utgiftsökning, som anordnandet av en dylik mindre bistation skulle medföra.

Då utsädesföreningens styrelse med den erfarenhet, den besitter angående kostnaderna för de redan inrättade filialerna, ansett sig kunna begränsa årskostnaden för den planerade dubbelfilialen till 9,200 kronor, vartill komme utrustning för en gång till belopp av 2,100 kronor, kan en höjning av det sålunda beräknade årsbeloppet, såsom de bägge föreståndarna vid centralanstalten förordat, icke av mig tillstyrkas. Då den av centralanstaltens styrelse förordade särskilda stationen i Jämtland nu enligt min mening bör lämnas å sido, bortfaller det förnämsta skälet för att, såsom denna styrelse föreslagit, vid ifrågavarande filial anställa utom föreståndaren en biträdande tjänsteman, vilken för övrigt ej av utsädesföreningens styrelse ifrågasatts. Ej heller kan jag anse tillräckliga skäl föreligga för att, såsom centralanstaltens styrelse föreslagit, beräkna föreståndarens avlöning högre än till det av föreningsstyrelsen nu såsom erforderligt uppgivna beloppet, 3,500 kronor.

De reduktioner, som lantbruksstyrelsen ansett kunna på grund av jämtlandsstationens uteslutande göras i föreningsstyrelsens kalkyler, synas mig vara ganska måttliga och lämna kvar fullt tillräcklig tillgång för att på tillfredsställande sätt bedriva verksamheten. Genom dessa reduktioner nedbringas det för år 1917 erforderliga statsanslaget till det i statsverkspropositionen beräknade beloppet av tillhopa 9,500 kronor.

För kommande år torde anslaget till norrlandsfilialen kunna sammanslås med det stora anslaget till utsädesföreningens allmänna praktiskt vetenskapliga verksamhet.

Jag får på grund av vad jag nu anfört hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte i proposition föreslå riksdagen

att till understöd åt Sveriges utsädesförening för en filial i mellersta Norrland å extra stat för år 1917 anvisa

för filialens upprättande	kronor	1,500
samt för uppehållande av verksamheten vid densamma	»	8,000
eller tillsammans ett anslag av ...	»	9,500.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna bifall samt förordnade, att proposition i ämnet av den lydelse, bil. . . till detta protokoll utvisar, skulle avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:
A. Lekander.

STOCKHOLM, ISAAC MARCUS' BOKTRYCKERI-AKTIEBOLAG, 1916.